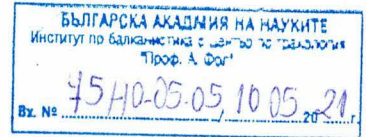

РЕЦЕНЗИЯ

ОТНОСНО: Дисертационния труд на Димитър Георгиев Добрев
Редовен докторант в секция „Съвременни Балкани“
на Института по балканистика с център по тракология при БАН

на тема „НАТО и гръцко-югославските отношения (1952-1967 г.)“ за
придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше
образование „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.2. „История и
археология“ (Нова и най-нова обща история)

от д-р Йордан Ангелов Баев – професор по нова и най-нова история
във Военна академия „Г. С. Раковски“, член на научно жури съгласно Заповед
№ РД 48-10/06.04.2021 на Директора на ИБЦТ-БАН

Димитър Добрев е бакалавър по история и магистър по международни
отношения от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. В периода 2016-
2019 г. е редовен докторант в ИБЦТ, а след успешно приключване на
тригодишния докторантски курс е отчислен с право на защита. През ноември
2020 г. е назначен за асистент в секция „Съвременни Балкани“ на ИБЦТ. Имам
лични впечатления от дейността на Димитър Добрев по време на докторантурата
и неговото активно участие в научния живот на секция „Съвременни Балкани“. В
края на 2019 г. той бе включен в организационния комитет по подготовка на
голяма международна конференция „Империи и имперско наследство на
Балканите“ в Пловдивския университет и мога да свидетелствам, че показва
професионални способности в такъв род академични прояви.

Представеният дисертационен труд с обем от 281 страници е структуриран
в три основни глави, всяка от които съставена от 3 параграфи. Отделните глави
са изградени в последователен хронологично-проблемен вид, като всяка от тях
разглежда отделен период и завършва с обосновани изводи.

В увода на дисертацията се аргументира актуалността и нуждата от такова научно изследване, формулирани са предмета, обекта, целите и задачите на дисертационния труд. Хронологичните рамки и вътрешната периодизация са добре обосновани, въпреки че докторантът правилно е осъзнал необходимостта от представяне и на предходния исторически етап в първите следвоенни години (1946-1951). В този контекст безспорно значение има установяването на военнополитическо и разузнавателно сътрудничество между Югославия и Съединените щати през 1949-1951 г., мотивите за включване на Гърция в Северноатлантическия пакт, както и началните консултации (особено в пропагандната сфера) между политическите и военните ръководства в Атина и Белград. Прави впечатление, например, координирано използване на сходни силно хиперболизирани данни и пропагандни прийоми, които прилагат по едно и също време в края на 1950 и началото на 1951 г. началниците на Генералните щабове на двете съседни страни спрямо числеността и намеренията на българската армия с основна цел привличане на по-значителна западна финансова и военна помощ.

Дисертационният труд се основава на респектиращо голям брой научни публикации и подобаващо количество документални материали от български и чуждестранни архивни източници. Вероятно би могло при по-нататъшно продължаване на изследването или при редактиране на труда за издаване в отделна монография освен материали от българските политически и дипломатически архиви да се проучат твърде интересните информации в архивните колекции на българското външнополитическо и военно разузнаване, които вече са достъпни за изследователи. При условие че политиката на Съединените щати е ключов фактор за разбиране и обяснение на много аспекти от разглежданата тема, напълно обосновано и необходимо докторантът е използвал значителен обем от документи на Съвета за национална сигурност, ЦРУ, Обединения комитет на началник щабове и Държавния департамент на САЩ. Приносен момент специално за българската историография е анализирането на редица същностни директивни и оперативни документи от архива на НАТО в Брюксел (основно от колекциите на Military Committee – MC и Standing Group - SG). Полезно е включването и на материали от архива на Форин офис, въпреки че биха могли да бъдат използвани още редица ценни британски дипломатически и разузнавателни свидетелства специално по „Македонския

въпрос“. Добре е да се уточни, че всъщност фонд 837 от Архива на Югославия в Белград представлява личният архивен фонд на Йосип Броз Тито (KPR – Кабинет на председателя на републиката), което повишава историческата му ценност. Следва да се уточни също, че цитираното интервю с американския дипломат Джон Кемпбъл от 1974 г. се съхранява в президентския архив на Хари Труман в Индипендънс, Мисури.

В дисертационния труд са използвани над 220 научни публикации, от които 160 на английски и близо 25 на сръбски език. Докторантът показва, че много добре познава сръбската историография както по въпроса за двустранните отношения с Гърция, така и за отношенията с НАТО и САЩ, включително и по паралелни теми като участието на Югославия в Движението на неприсъединилите се държави (Александър Животич и Йован Чавошки). Добре се познават и използват трудове на водещи гръцки историци, част от които условно представят „гръцко-американската школа“ (Колумбис, Ятридес) и „гръцко-британската школа“ (Хадзивасилиу, Чурчулис). Би могло по-добре да се представи и критично-ревизионисткото направление в гръцката историография по въпроса за „македонизма“, например проф. Яковос Михайлидис от Университета на Македония в Солун. Американската историография е представена чрез емблематични трудове на специалисти по история на НАТО, международни отношения и международни съюзи и външна политика на САЩ (Стивън Уолт, Лари Каплан и др.), а европейската историография – с видни изследователи на историята на Студената война и регионални балкански и средиземноморски проблеми в Германия, Великобритания, Франция, Италия, Швейцария. Освен проф. Артьом Улунян от ИВИ-РАН докторантът би могъл да посочи и някои известни руски специалисти по история на Балканите, например от Институт Славяноведение Нина Смирнова, Елена Гускова, Татяна Волокитина и др.

Първата глава на дисертацията анализира геополитическите измерения на най-острия конфронтационен сблъсък в глобален и регионален план по време на първия период на Студената война. Този времеви период е дефиниран от Добрев „в търсене на стратегически изход“ като последователно се разглеждат усилията за укрепване Южния фланг на НАТО, опитите за изграждане на регионална система за колективна сигурност (Балканският пакт) и нейното място в стратегическите планове и военнополитическата координатна система на

Алианса. Милитаризирането на двата военнополитически блока вследствие на Корейската война изисква по-тясна координация между страните членки на НАТО (утвърдена с решенията на Лисабонската сесия през февруари 1952 г.) и възприемане от администрацията на президента Дуайт Айзенхауер във Вашингтон на новата стратегия за „масирано възмездие“ и „ефективни ядрени способности“. Стратегическото планиране на отбраната на Южноевропейския фланг и зоната на източното Средиземноморие налагат приобщаване на Югославия като естествено свързващо звено между Италия и Гърция, което мотивира от една страна приемливо решаване на италианско-югославския спор за Триест и от друга засиленото гръцко-югославско военно и политическо сътрудничество. Съществуващата геостратегическа среда благоприятства появата на Балканския пакт – политически, а впоследствие и военен съюз между държави с различни социално-политически системи. Димитър Добрев подлага на критичен анализ различните аспекти и проявления на Балканския пакт и преди всичко различните изходни позиции на участниците в тази регионална организация за колективна отбрана, която по изказа на някои експерти от самото си създаване е „мъртвородена“.

Втората глава обяснимо фокусира вниманието върху „новите предизвикателства“ пред Северноатлантическия съюз през втората половина на 50-те години, които предизвикват промени и в стратегическите концепции на Алианса. Суецката криза безспорно разклаща основите на трансатлантическата солидарност и води до налагането на „Доктрината Айзенхауер“ за Близкия изток в противоречие с пост-колониалните амбиции на Великобритания и Франция. От друга страна, създаденият с активна американска подкрепа Балкански пакт неизбежно е торпилиран и обречен на разпад след нормализирането на съветско-югославските отношения и градиращи гръцко-турски противоречия по въпроса за съдбата на Кипър. Още по това време гръцкото правителство предпочита да представи разрешаването на Кипърския проблем не във вътрешносъюзен формат, а пред световната организация ООН за да парира позициите на две от съюзните държави – Великобритания и Гърция. За преодоляване колизиите в НАТО е използван механизмът на „Комитета на тримата мъдреци“ (този механизъм съществува в друг вид още от 1951 г.), а през 1957-1958 г. е приета и следващата стратегическа концепция на Алианса с утвърждаване на доктриналните документи MC-14/2 и MC-70. Паралелно с

показването на „новите хоризонти“ в югославската външна политика докторантът удачно е представил и мотивите за промяна и в гръцката външнополитическа линия с условно формиране на „ос Белград-Атина-Кайро“. Би могло по-категорично да се формулира изводът, че от средата на 50-те години (и особено след появата на балистичните ракети в условията на военно-технологичен скок в края на десетилетието) стратегическото значение на Балканите намалява в сравнение с Централна Европа, което е трайно състояние до края на Студената война.

Третата глава на труда предлага общият извод за „крах на регионалното съдържане“ през първата половина на 60-те години на XX век. От гледна точка на историята на НАТО това е свързано преди всичко с развитието на Кипърската криза и реформирането на Алианса в резултат на поредната трансатлантическа криза, което е обект на два от трите параграфи на последната глава. Възприемането още през 1961-1962 г. от администрацията на президента Джон Кенеди нова стратегия за „гъвкав отговор“ е възприета и от останалите съюзни държави в условията на изграждане на съвместни ядрени сили, което от своя страна води до излизане на Франция на ген. Дьо Гол от военните структури на Съюза. Реформирането на НАТО се осъществява през 1967-1969 г. с приемането на „доклада Армел“.

От гледна точка и на българските интереси важно значение има първият параграф в трета глава с разглеждане на „Македонския въпрос“ в гръцко-югославските отношения, още повече че в последните години българската историография сравнително рядко се сеща за историческите проекции на етно-националните проблеми в Егейска Македония и Западна Тракия. Проучвайки новоразкритите разузнавателни документи на ЦРУ Димитър Добрев е открил интересна информация на водещата американска разузнавателна агенция за предполагаема среща на югославски делегати с лидера на ВМРО в емиграция Иван (Ванче) Михайлов. Разбира се, тази информация следва да се съпостави и пре-провери с наличие на евентуални материали в Архива на Югославия или във все още недостъпния архив на югославските тайни служби. В допълнение към този документ обаче мога да цитирам друг материал от архива на ЦРУ от същия период (юни 1949 г.). Ръководството на ЦРУ получава информация от своя резидентура в Гърция и Франция за конфиденциална среща с Иван Михайлов в Италия (където живее водачът на ВМРО), където той предложил инициатива за

създаване на единна независима Македония под егидата на ООН, която по този начин нямало да бъде „под игото“ на Югославия, България или Гърция. Бих уточнил също така, че пристигналите в края на гражданската война в Гърция няколко хиляди „българоезични“ бежанци (с. 181) по тактически причини са прехвърлени през 1949-1950 г. от България в Полша, Унгария и Чехословакия, а част от тях се завръщат в България едва след политическите кризи в Полша и Унгария от 1956 г.

В заключението на дисертационния труд е направено синтезирано и обосновано обобщение на формулираните в хода на изложението изводи и оценки за отношенията в „триъгълника НАТО-Гърция-Югославия“. За пореден път докторантът проявява умение за обективен и критичен поглед към историческите събития въз основа на систематичен компаративен подход с прилагане и на интердисциплинарни елементи на стратегически анализ. Въпреки наличието все още на отделни технически и граматически пропуски, разработката се отличава със стегнат, ясно разбираем и логичен стил, с удачно интерпретиране на документалните и литературни източници и представлява лично дело на докторанта.

Авторефератът с обем от 22 страници отразява съдържанието и изводите в дисертационния труд. От посочените пет приноси елементи напълно подкрепям 2, 3 и 5 приноси. Според мен четвъртият принос се съдържа във формулирания преди него втори принос, а първият принос е валиден само по отношение на българската историография по темата. Посочени са две публикации по темата на дисертацията и в това отношение бил препоръчал по-голяма активност с участие в по-голям брой научни форуми и последващи публикации на чужди езици в авторитетни индексирани международни издания.

В заключение, бих искал да изразя своето удовлетворение от сериозното и задълбочено отношение от страна на докторанта и умение да открива, систематизира и интерпретира същностните взаимосвързани събития и явления по изследваната тематика. Направените в рецензията отделни препоръки имат за цел преди всичко да подпомогнат докторанта при бъдещата му работа по изследваната тема за евентуално издаване на труда в отделна монографична публикация. Изложеното по-горе ми дава основание да направя обосновано заключение, че разглежданият дисертационен труд отговаря в много голяма степен на необходимите изисквания и критерии за придобиване на

образователната и научна степен „доктор“ в съответствие със Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника на Научния съвет на Института по балканистика с център по тракология при БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности. Предвид на гореизложеното, ще гласувам с „да“ и призовавам уважаемите членове на научното жури също да дадат своя глас за присъждане на Димитър Георгиев Добрев на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.2. „История и археология“ (Нова и най-нова обща история).

Член на научното жури:

(проф. д-р Йордан Баев)

10. 05. 2021 г.